

Prof. Dr. Teoman Duralı:

Çağdaş Kapitalizm İngiliz-Yahudi Medeniyetidir

Eser "Çağdaş İngiliz-Yahudi Medeniyeti" başlığını taşıyor. Ülkemizde kabiliyetsiz yahut ehl-i hakematın yüzünden kaybedilen zaferler için hemen bir suçlu arandığı ve bunun da çoğu zaman en kestirme yoldan bir başkasının sırtına yüklendiği hatırlandığında ilk anda kitabın başlığı böylesi bir intibayı uyandırıyor da yanıldınız demektir. Nitekim Duralı Hoca, böylesi bir yanlış anlamayı önlemek için daha başta çalışmanın herhangi bir ırk veya dini kabulle alakası olmadığını, meselenin tamamen "İngiliz ve Yahudi kavimlerinden çıkıp, gelişmiş kültür yapılarıyla, bunların çağdaş hayat ile dünyaya etkilerinin" (S. 10) incelendiğini belirtir.

Bundan bahisle kitabın giriş bölümünde "Yeniçağ din dışı Avrupa medeniyetinin, 17. yy.'ın sonlarından itibaren ve özellikle 19. yy.'ın ikinci yarısıyla birlikte insanlığı topyekün hükmü altına alan İngiliz-Yahudi zihniyetinin kökleri, kaynakları, dal ve budaklarıyla boyutlarının neler olduğuna işaret ederek" okuyucuyu ferahlatır.

Gerek Türk irfan hayatında, gerekse içtimai hayatımızın kaosu içinde nice zamandır böylesi bir ön bildirimle bilinen bir vaaz kitabı okutmayacağı için Duralı Hoca'ya buradan teşekkürü borç bildiğimizi de hassaten bildiririz.

Hoca'nın hacmi küçük, fakat muhteva ve ehemmiyeti büyük eserinin bir hayli ilginç olduğunu bildirmek abes olsa gerek. Çünkü, hemen hemen Yeniçağ Avrupa'sının izahına ve tahliline ilk defa böylesi bir yorumla karşılaşıyoruz. Bugüne kadar konu hakkında yapılan tahliller ve yaklaşım biçimlerinin aksine bir yol tutuyor Duralı Hoca.

"İngiliz-Yahudi Medeniyet" tahlilinde temel "din"dir. Bunuda vahiy ve dindışılık olarak ikiye ayırır. Bu Hoca'nın tercihidir ve bir felsefeci olarak "zorunluluk" ilkesini mantık temeline istinat ettirmemesi düşünülemez. Nitekim Hoca'da, "Biçimsel mantığın, tutarlı düşünmenin kurallarını araştırma tutumu" (S. 26) olduğunu bildirmekle "Tek Tanrılı vahiy dini uyarınca, yaradan ile yaratılan, Tanrı ile dünya birbirinden ayrı, varlık sınırları seçikçe belirlenmiş kavramlardır. Buradan tümevarıma mülahazalara, kadim zamanların görüşlerinde rastgeldiğimiz üzere, insan, doğa, Tanrısallık- dünyalık kavrayışlarıyla, doğa dışı unsurlarla, bilinmeye

EROL CİHANGİR

ÇAĞDAŞ KAPİTALİZMİN ZİHNİYET DÜNYASI VE HOCALARA SAYGI

Milletlerin maddi zenginlikleriyle, fakirliklerinin sebepleriyle, bu sebep arasındaki illiyetin neler olduğu yakın zamana kadar memleketimizde meçhul olarak kaldı. İçtimai tarihimiz içinde, iktisadi hayatla-zihni arka planın arasındaki "din" olgusunu Weberci metodolojiyle tahlil ve tenkide tabi tutulmasını bu sebeple iki alime borçluyuz: S.Fahri Ülgener ve Ahmet Güner Sayar hoca. Sayar hocanın tespitiyle kendisi, hocası Ülgener ve ondan da bir adım öncesinde A.Cevdet Paşa ilk defa böylesi bir uğraşa girerler. Bazı çok ciddi ilim adamları tarafından bu bakış biçimi tenkid edilirse de, ilk defa böylesi bir çözümleme çabası her türlü fevkin üstünde olduğu kesin. Ülgener ve Sayar hoca, maddi zenginlikle veya fakirlikle-zihniyet yapısını belirleyen "din" arasında çok sıkı bir bağ olduğunu vurgulayarak modern kapitalizmin fitilinin ateşleyicisinin "protestan ahlakı" olduğunu söylüyorlardı. Bu vadede, Osmanlı-Türk iktisadi hayatının kapitalizme ayak uydurması ise Türk toplumunun zihni haritasını şekillendiren "din" ile çok sıkı bir bağın mevcudiyetine dayanıyor olmasıydı.

Ülgener'in vefatıyla, Sayar hoca bu yolda çalışmalarına devam ederek "sessiz sedasız" Osmanlı İktisadının Çağdaşlaşması'nı armağan etmesi, Türkiye aydınının çorak topraklarında hemen ciddi bir yankı bulmadan aynı sessizliğe gömüldü.

Herşey tam da bu sessizliğe gömüldü derken millet olarak borçlu kalacağımız yeni bir ilim adamının çalışmasıyla ufuklarımızın parladığına şahit oluyoruz. Bu ilim adamı bir felsefe hocası olan Teoman Duralı bey. İstanbul Üniversitesi, Felsefe Kürsüsü'nde "Biyoloji Felsefesi" dersleri veren bir felsefe hocasının kitapların alaca karanlığından sıyrılıp, foruma çıkması biraz tuhaf karşılanabilir. Bunu yadırgatıcı olduğunu biraz da normal karşılamak gerekir. doğrusu bunca yıllık üniversite eçmişimiz içinden birkaç kart hergelenin, varlıklarını hissettirmek uğruna panayırcambazlığıyla kendilerinden bahsettirdikleri bir ortamda aklı selim sahibi ve mütefekkirane, içinde yaşadığı çağla, cemiyet ve tarihe karşı mesuliyet hissi taşıyan bir felsefe hocasının çıkması şaşırtıcı. Şaşırtıcı olduğu kadar da sevindirici.

Tarihe, cemiyete ve çağa karşı sorumluluk, insanın kendine yani yaradılış sebebine karşı bir sorumluluk değil midir? İşte Duralı hoca böylesi bir mesuliyetten yola çıkar "Çağdaş Yahudi-İngiliz Medeniyeti" adlı çalışması ile karışımıza.

Teoman Duralı hoca ilk defa kapitalizmin (F. Brandel, H. Pirenne, ve benzerlerinden farklı olarak) maddi süreçte felsefi arka planın tespitini yapar. Bu tespit fevkalade çarpıcı bir o kadar da günümüz dünyası globalizminin açıklamasıdır. Hocaya göre kapitalizmin doğuşunun kronolojik kökenleri Haçlı Seferleri sonrası kurulan Kudüs krallığının (1099) da teşkil olunan yarı rahip lonca mensuplarının Fransa'ya ve oradan da İngiltere'ye göçleriyle, aynı zaman içinde Avrupa'nın değişik yerlerinden kovulup İngiltere'ye sığınan Yahudi cemaatin izdivacına dayanır. Ancak bu izdivaç insanı insanın kurdu yapan ve insanı cemiyetin manevi değerlerinden koparıp madde dünyasının tek hakimi olmaya yönelten "din dışı" bir anlayışa dayanmaktadır. Kapitalizmin bütün ruhu buradadır. Maddi ve manevi mirasını, medeniyetini "doğa üstü pınardan temin etmediğini" öne süren bu medeniyet 16.yy dan itibaren ab-ı hayatı olan dine sırt çevirmiştir. Baştan aşağıya felsefeleşmiş medeniyet olmasına rağmen felsefenin ana odağı olan metafiziğini, özellikle 17yy. sonlarından itibaren din temeline dayanmayı kökten reddeden" bir anlayışın ürünüdür.

kapalı bir dünya anlayışına yer olmadığını" (S. 32) ilave eder.

Hoca çalışmasının daha başında "din" olgusunun esas belirleyiciliğini vurgular. Ancak "vahiy dini" nin çok özel bir yeri vardır. Acaba neden "din" ve özellikle de "vahiy dini"?

İnsanlar her dönemde vahiy almışlar ancak zaman içinde bunu büyük ölçüde kaybetmişler veya unutmuşlar. Fakat, vahyin aslı kaybolurken, ortada onun yankıları kalmış. En eski inanç düzenlerinden, vahiy dinlerine kadar ortak bir paydayı bulabiliyoruz yine de. Sadece vahiy dinleri dediğimiz olgu, bilhassa hristiyanlık ve müslümanlıkta vurgulanan beşeriyetin tamamını kapsamaktadır. Diğer tarafta yeralan çok Tanrılı dinlerde bunu pek göremiyoruz. Onlarda daha çok mahallilik hakim. Gerçi onlar içinde Hinduculuk'ta, Budacılık'ta, Cencilikte hatta Konfüçyus'ta mahalliliği aşan bir şümullük görülürse de, tek Tanrılı dinlerin kapsayıcılığını yakalayamaz. Bu babdan olmak üzere Kur'an vahiylerin toplamının tamamıdır. Vahiylerde, dinlerin birisi değil, dinin tamamlanması, bütünlenmesi manasındadır. Allah'ın insana yol göstermesi bir dayanak noktasıdır. O bakımdan meşruluğun esasını da din oluşturmaktadır. Burada bahsedilen "din" in kendi esasıdır. Tarihi bağlamda karşımıza çıkan din görüntülerinden söz etmiyorum. Kur'an ile hadiste karşımıza çıkan İslam halis olanıdır. Diğerleriye zamanla farklı yorumlara uğramış müslümanlıklardır.

Tabii burada sorgulanan İslam değil, fakat çağdaş Batı Medeniyeti'nin sorgulanmasında "din" bir esas teşkil ediyor neden?

Sözünü ettiğimiz Yeniçağ Batı Avrupa Medeniyeti, dini reddederek ortaya çıkmış bir medeniyettir. Dolayısıyla onu eleştiriye tabi tutarken, onun karşı çıktığı nokta-i nazarı dikkate almak zorundaydım. Ayrıca daha önce söylediğim gibi "din" in kendisi bir meşruiyet ölçüsüdür. Çünkü insanın insanla yaşamasının kurallarını biz ahlakta buluyoruz. Ahlak, tabiattan alınan kuralların bütününü teşkil etmez oysa, ahlakı bize bildiren vahiydir.

Aynı durum çok Tanrılı dinler için geçerli değil mi?

Elbette onlar içinde geçerli ama orada genel geçer ahlak kurallarıyla karşılaşmadığımız için ahlakımsı kurallara, zaman ve ze-

DEVAMI 15

mine göre değişebilen kurallarla karşılaştığımız için onlara ancak "örf" diyebiliriz.

✘ Daha ilk başta, köklerin dinden alan vahiy medeniyetiyle, dinin ahlaktan soyutlanmış Tanrısız Batı Medeniyeti meselesiyle başlıyorsunuz işe, Buradaki temel çelişki yahut ters olan durum nedir?

✘ Ahlakın kaynağı belirttiğimiz gibi Tanrı buyruğudur. Tanrı buyruğu esas alınmadığında ahlakı kökünden koparmış olursunuz. Kökünden koparılmış bir ahlak, kişilere, zamana ve zemine göre değişeceğinden, geniş çaplı ve uzun vadeli düşünme imkanından mahrum kalırız. Bu noktada bir yandan evrensellikten bahsedebilirsiniz, bir yandan da evrensellığı reddedeceksiniz işte bu çelişkidir. İnsanın içindeki ilahi sesi değerlendirme gücüne ahlak diyoruz. "Akıl" ise dini bir terimdir. Benzetmek gerekirse akılı, Allah'a giden kablounu kestinizmi, hatları elektrik üreten trafo merkezine gitmeyen bir trafoya benzer. Bu durumda merkeze elektrik üretmez, sadece gelen enerjinin gücünü azaltır ve dağıtır. Trafo neyse, akıl da odur. O halde aklın enerjisini aldığı merkez neresidir sorusu ortaya çıkar. Kendisinden alır diyorlar. Bu hiç bir mana ifade etmez. Akıl üretim merkezi değildir. Akıl, kendisine bağlanan iki kabloyu bağdaştıran bir merkezdir. Allah'tan bana gelen söylemleri ve benim ona vereceğim cevapları ayarlayan bir yerdir. Bir iç konuşma var. İç konuşmamızda taraflardan biri Allah, öbürü ben değilsem bu nasıl bir konuşmadır? Bu ancak monolog olur ki, bu da imkansız bir şeydir. Zaten kişilikteki bunalımlar, toplumsal bunalımların kökünde bu imkansızlık yatmaktadır. Bunun adı ise şizofrenidir. Yani kişinin ikileşmesidir. Bu itibarla iç diyalogun iki unsurunu yitirmiş kişi ve toplum hayatında, monolog başlıyor ki bu şizofrenidir. Bu sebeple dini temel olarak aldım. Bu din devleti anlamında değildir. Kaldı ki zaten İslam'da din devleti yoktur.

✘ "Çağdaş İngiliz-Yahudi Medeniyeti", görüldüğü gibi, "Batı Medeniyeti camiasının bir mensubu ve son halkası olduğunu" belirtiyorsunuz. Bu belirginlik, son zamanlarda bazı kimselerce vurgulanan (Fukuyama'da olduğu gibi) "Tarihin sonu" anlamını mı taşıyor?

✘ Seçenek yaratılmadığında evet. Seçeneğin ortaya çıkma ihtimalini de fevkalade zayıf buluyorum. Aklım bana ümitsizliği, kalbimse ümidi telkin ediyor.

✘ Peki son zamanlarda önde gelen bir takım Batılı mütefekkirlerde, Batı'nın çıkmazı nokta-

sında çabaldıklarını da görmekteyiz. Bu çabalar sizce bir ümit olabilir mi, yoksa entellektüel bir lüks mü?

✘ Bu çabaları ne ümit, ne de lüks olarak görüyorum. Bunlar son derece iyi niyetli çabalar ama, büyük sahraya düşmüş yağmur damlalarına benziyorlar.

Tarihin hiç bir döneminde, hiç bir medeniyet insanlığı bu derece (İngiliz-Yahudi Çağdaş Medeniyeti) sarıp sarmalamamıştır. Bu boyunduruktan kurtulmanın yolu yok mudur? Bence esas soru bu. Kurtulmak zor mudur kolay mıdır demeden evvel, yolu var mıdır? Çünkü bu medeniyet, seçenek koyma çabalarını, daha işin başında engellemekte, boğmaktadır. Çünkü, hepimiz bu dünyada İngiliz - Yahudi Medeniyetinin yaşama tarzı tarafından belirlenmiş bulunuyoruz. Vaktiyle İslam medeniyetinin hakim olduğu dönemleri bir an gözönüne getirdiğimizde, İslam Medeniyet'nin yanında Hint Medeniyeti, Hristiyan Avrupa Medeniyeti, Çin Medeniyetleri vardı. Bir medeniyetin insanı, diğerine bakarak mukayese yapma imkanına sahipti. Bugünse İngiliz-Yahudi cihanşümül medeniyetine dışardan bakan, dahası bakmasını sağlayan mukayeseli bir ikinci medeniyet yok ortada. Herkes onun içinde yeralıyor.

✘ Peki hocam, sizden bir öngörü olarak, sonucun ne olabileceğini sorsam?

✘ Bakın size şöyle bir misal vereyim, sonucu kendiniz de çıkarabilirsiniz. Sanıyorum geçtiğimiz yıl olmalıydı. Televizyon istasyonlarından birinde Necmeddin Erbakan'la, Güneri Civaoglu mülakat yapıyorlardı. Hayli konuştuktan sonra Güneri Civaoglu, Erbakan'a dönüp dedi ki "- Efendim her şey bir yana, eninde sonunda hepimiz Batı Medeniyeti içindeyiz değil mi?"

✘ Evet o mülakatı ben de çok iyi hatırlıyorum. Hatta o mülakatı takibeden günlerde, Güneri Civaoglu gazetede ki köşe yazısında, diğer pek çok gazetecinin, Erbakan'ın ünlü kravatıyla bilmem ne marka kostümünden bahisle, Doğulu yahut, müslüman bir ülkenin geleneksel giyim tarzıyla Müslüman bir tipten ziyade, H. Kohl'la kıyaslanabilecek bir Alman (Batılı) şansölyesine benzemişlerdi. Bu tanımlama oldukça önemli.

✘ Benim İngiliz-Yahudi Medeniyet dediğime, o Batılı diyor. Nihayet burada, şu anda sizde ben de medeni (!) bir giyimle karşı karşıya bulunuyoruz. Ve bu kılığımız, medeni (!) giyimin tek örneği oluyor. Başka türlü giydiğinde, vahşi addediliyorsunuz. Nitekim Kemal Paşa'da öyle di-

yor; " Medeni alemin giyindiği şekilde giyineceğiz" diyor. Şapkayı giyerken, boyun bağına takarken mutlak bir kabul. Ve buna bırakın itiraz etmeyi, acaba dediğiniz anda deli olarak nitelendiriliyorsunuz. Yahu arkadaş serpuş başı dış şartlardan koruyan bir giyim unsurudur, ha kalpak, ha fes, ha şapka olmuş ne farkeder, maksat bu ise. Pek tabi böyle bir sorunun maul olmadığı bile tartışılmaz, zaten başta böyle bir soruyu düşünmek bile olacak iş değildir. Giyimi örnek verdik burada, ancak hayatımızın tamamına bu anlayış dalga dalga sirayet etmiş durumda. Böyle düşünmeyen insanın akıl sağlığından şüphe edilir. Böylesine bir düşünce tahakkümü tarihte görülmemiştir.

✘ Böylesi bir dünya kendine yeni bir restorasyon yolu açamaz mı?

✘ Benim gördüğün kadarıyla bu medeniyet kaynaklarını tüketmiştir. Çünkü bidayetinde kaynakları zaten kıttı. Kendisini maddi yaşama sahasında gören anlayışın mesafesi fazla olmasa gerektir. Tabi bu arada önemli bir gücü var. O da, fizik baskıyı tedricen azaltmış olması.

Ben maddi yaşama düzleminde çakılıp kalmak istemiyorum, başka kaynaklar arıyorum dediğinizde size engel olmuyor. Yeterki siz onun can damarına basmayın. Bu can damarı nedir? Onun genel görünüşüne, onun hayat sahasına, yaşama tarzına tecavüz etmeyin. Yaşama tarzının en önemli dayanağı üretim ve tüketimdir. Bu servet elde etmek ve servet yoluyla tatmin olunan, yegane hayat gayesidir.

✘ Bu arada söze Gökhan Yılmaz girerek, İngiliz-Yahudi Medeniyeti'nin, kapitalizmle ne oranda örtüştüğünü, Hoca'nın kendi tezleriyle Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" teziyle nerede ayrıldığı sorusunu soruyor?

✘ Fukuyama'da benim anladığım kadarıyla olumlu bir yargı var. Benimki tamamen olumsuz. Bunoktada kapitalizmle örtüşüyor. Yani merkez komite "kapitalizm". Bu söylediklerimin birer vehim olmadığını görmekten dolayı hem mutluyum, hem de mutsuzum. İçinde yaşadığımız günlerde Güney Doğu Asya'da meydana gelen hadiseler maalesef beni baştan aşağıya doğrulamaktadır. Şunu belirtmeliyim ki düşüncelerimin pek çoğu şahsi tecrübelerimin ürünüdür. Mesela, 1993'te Kuzey Tayland'da bir kamyonun arkasında yaptığım seyahat sırasında yanımda bir Avusturalyalı, iki Flemenk, bir Alman vardı. Geçtiğimiz yerlerde büyük refah gözleniliyordu: güzel evler, prinç tarlaları, çalışan insanlar. Onlara dedim ki on

yıla varmaz bunlar sizi geçip sizi tahakküm altına alacaklar. Hepsi birbirini tanımayan insanlardı ve hepsi manidar biçimde gülümseyerek, eğer 10-15 yıl yaşarsak bu sözleri hatırlayalım dediler. Sonuç ne oldu? Sonuçta Asya kaplanlarının pençelerini kopardılar. Diyeceğim şu ki, benim orada gördüğüm bütün her şeyi onların iyi saatte olmaları titizlikle takip ediyorlar. Ve en olmadık yerde, en olmadık zamanlarda karşınıza bir İsraili çıkıyor. Bu küçük bir örnek olağanüstü zeki insanların, çekip çevirdiği, takip ettiği bir medeniyet teşkilatıyla karşı karşıyasınız.

Bana gelen eleştiriler bu noktada toplanıyor. Bu teşkilatı ve bu adamları göklere çıkardığını söylediler. Oysa niyetim ne yermek, ne de göklere çıkarmak. Yaptığım sadece tesbit edip, göstermek. Ama şu yeşildir dediğim gibi, bu medeniyetin (İngiliz-Yahudi Medeniyeti) odağını oluşturan adamlarında olağanüstü zeki olduklarını söylemek gerçekliği tesbitle olur. Başka bir şey değildir. İşe ayrıntıyla baktığım vakit bu, felsefeciliğin bana tanıdığı bir imkan; ayrıntıyı ve geneli görmek durumundayım. Burada kurulmuş olan teşkilatın mükemmel işleyişini takdir ediyorum. Arada kendi içlerinde ilişkiler arasında sürtüşmeler oluyor. Mesela bugün Türkiye'nin AB'ye girmesi hususunda ABD ile İngiltere birbirine ters düşüyor. (Bu anlaşmalı bir oyun değilse tabi) yahut öyle görülüyor. Ama son karar merci bir yerlerde oturan "görünmez el"dir. Bir başka adlandırmayla "Dünyanın derin devleti."

✘ Gökhan Yılmaz, Fukuyama gibi fütüristlere genellikle iltifat etmediğini, ancak Paul Kennedy'nin tarihte büyük güçlerin ortaya çıktığında, küçük güçlerin birleşerek büyük gücü yıktıklarını, bu küçükler arasından birinin sıyrılıp büyük güç olduğunu hatırlatması üzerine Durali Hoca ;

✘ Bu doğru. Tarihte de öyledir. Ancak günümüzde sürünün dışında kalan yok. İran kıpırdanarak bir alternatif yaratmak istedi. Fakat İran'ın tarihi konumu buna müsait olmadığı gibi, iktisadiyatı da bunu uygun değil. Bu sebeple İran'ın günleri sayılı. Kitapta söylediğim bu. Her şeye rağmen böylesi bir alternatif yaratmaya en uygun ülke Türkiye. Ne varki burada da varsayımımın doğrulandığını görüyorum. Son iki yıldır Türkiye'de estirilen tedhiş havası, Türkiye'nin dahası Türklüğün bu potansiyelinin ezilmesi gayesine matuftur.

Bu yoldan olmak üzere size yeni bir aksomati imkanı tanımaz. Ve bunu çok ıstıraplı biçimde yapıyor. İnsanları tavlamanın en ehven

yolu belden aşağısını hedef almaktır. Bakıyorsunuz, müslümanı, gavuru, dinlisi, dinsizi dev alışveriş merkezlerinde. Kimse yakasını kurtaramıyor. Hepsinin altında arabası var. Mesele nazariyede teoriler ortaya atmak değil, yaşama tarzını değiştirmektir. Şu günlerde Bergama'da altın madenine karşı çıkanlara, elektriğini suyunu kesip, bunların parası buranın altın madeninden karşılanсын deyin, akan sular duracaktır. Mum ışığında oturalım diyen çıkmaz. Bugün bakıyorsunuz, yeni nesil bilgisayardan önce hayat var mıydı diye soruyor. İnsanlık böyle bir noktada.

✠ Marcus'un "Tek Boyutlu İnsan"ına dönüyor ve bu aynı zamanda globalleşmenin kültür hayatının adı oluyor sanırım.

✠ Evet, renk bulamıyorsunuz. Kıyıda köşede öyle yerler vardiki bir zamanlar siz oraya vardığınızda oranın hayat tarzına ayak uyduruyordunuz. Bu farklılık ortadan kalktı. Mono kültür meydana geldi. Biyolojide en tehlikeli olan yan mono kültürdür. Bugün basit bir örnekle İstanbul'da kundaklama sonucu interkonekti sistem bozulsa ilk etapta İstanbul'un yüzde yirmisi çalışamaz hale gelir. Gecekondular dışında bütün mahalleler donar. Çünkü doğalgazı da, kömürü, fuel-oil'i de besleyen elektrik enerjisidir. Evlerde alternatif ısınma, ışıklandırma sistemi yoktur. İnsanların ekseriyeti soğuğa karşı dirençlerini yitirmişlerdir.

✠ Durali Hoca, Batı'nın kapitalizme geçişini biline gelen izahların dışında I. ve II. Haçlı seferlerinden sonra kurulan "Kudüs Krallığı"nda teşkilatlanan Hospitalariuslar ile Templarilerin Fransa'ya göçleri, oradan İngiltere'ye geçişlerinin maceralarıyla, kıta Avrupasından kovulan Yahudiler'in İngiltere'de izdivacıyla sonuçlanmasına bağlıyor. Bu maceranın zihni arka planı nedir?

✠ Bunun arka planını çizen sıkı bir felsefe vardır. Hobbess, D. Hume, Ruso, D'Alembert ve bunlara ilave edilen bir çok isim bu oluşumun felsefi arka planını meydana getirirler.

✠ Kitabınızda "protestanlığı" zikretmenize rağmen, Weber-Ülgener-A. Güner Sayar gibi ilim adamlarının "kapitalizmin fitilinin ateşleyicisi olan protestan ahlakı" teziyle pek çok hususta örtüşüyorsa da, kapitalizmin zihni arka planının "protestanlık ahlakı" olduğu tezine uzak kalıyorsunuz?

✠ Ben buna katılmıyorum. Protestanlık bu hadiseden bağımsız olarak doğmuştur. Kapitalizmin doğduğu memleket İngiltere-

re'dir. O dönemde Almanya'da tabiri yerindeyse yaprak kımıldamıyordu. Protestanlığa değindim fakat protestanlığı kullanmışlardır ve adeta cuk oturmuştur. Bidayetinde Luther'in islahat hareketinde böyle bir maksat yoktu. Çünkü, protestanlık katoliklikteki kurumsallaşmayı yıkmıştır. Bu da tabiri olarak İngiliz-Yahudi Medeniyeti'ne çok uygun gelen bir yapılanmayı gerçekleştirmiştir. İngiliz-Yahudi Medeniyeti esasta kendine rakip kurumlaşmaları istemiyor. Karşı tarafta katoliklik başlı başına bir kurumlaşmadır. Bunun dinen baltalanması protestanlıkla mümkün olmuştur. İngiliz-Yahudi Medeniyeti aslında din-dışı olmalarına rağmen, dünyayı daha derinden etkileyebilmek için dini motiflere ihtiyaç duymuşlar ve bunu en iyi şekilde kurumlaşmamış bir dini doğrultunun sağladığı dini motifleri olan protestanlıkta bulmuşlardır.

✠ Bu haliyle İngiliz-Yahudi Medeniyeti'nin neşv-ü nema bulmasını bir zemine oturtuyorsunuz, kıta Avrupa'sında doğan bir Almanya var, bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

✠ Almanya'nın durumu komplike bir olay. Bir defa Napolyon'a kadar Almanya'da büyük bir karmaşa var. Protestanlık meselesini, 30 yıl, 100 yı savaşları takib ediyor. Dışarıda bir yandan bizimle, bir yandan da Doğu'dan gelen Slav baskılarıyla uğraşıyor. Almanya bu haliyle yaklaşık olarak 1600'lerin sonlarına kadar olup bitenleri değerlendirebilecek zamanı bulamıyor. Bir başka husus, Almanya çok dağınık devletçikler halinde. Bunların içinden Prusya en fazla Alman karakterini muhafaza etmekte olup, öne geçmeye çalışıyor. Ancak bundan sonra hatırı sayılır bir Alman varlığıyla karşılaşacağız. Prusya'nın dizginleri ele alan Almanya önce İngiltere'yi taklit etmeye başlıyor. 1700'lerin sonlarına doğru önemli ölçüde sanayi hamlelerine şahit oluyoruz. Burada Almanya'nın, İngiltere'den farkı, Almanya'nın siyasi düşünce ortamında mutlakiyetçiliğin olmasıdır. Oysa İngiltere'de 1200'lere uzanan ve gittikçe gelişen bir uzlaşma ortamı yaratılma çabası var. Burada İngiliz-Yahudi Medeniyeti'nin en önemli taraflarından biri de, aksiyomatige aykırı davranılmadığı sürece, içerideki anlaşmazlığı, uzlaşma yoluyla çözüme ulaştırmasıdır. O sebeble de konfederatif bir dünya anlayışından bahsediyor. Herkes bir birey. Bireyler menfaatleri açısından bir araya gelip işbirliğine girerler. Burada ilahi, uhrevi bir birlikteliğe yer yoktur. Almanya, yakın çağlara kadar aşiretçiliğin tesiri-

rinde yaşıyor. Tabi ki, Almanya'nın Güney Avrupa'dan farkı Roma medeniyetine girmemiş olması ve Roma'nın getirdiği ülkücü devlet yapısında kendini teşkilatlandıramamış olmasının önemi büyüktür. Bu hallerle Almanya, o arkaik toplum yapısının muhafaza etmiş, kan bağı biyolojik bağların hakim plana çıkarmıştır. Öte yandan Fransa'da durum farklı. Orada kan bağına aşan ülküler çerçevesinde gelişmiş bir toplum yapısı var. Mesela, Fransız olmak için, Fransa topraklarında doğmak, Fransızca konuşmak yeterli ama Almanya'da Alman olmak için, Alman anne babadan doğmak gerekir. Bu durum hala devam ediyor.

Bu durum karşısında, İngiltere'nin getirdiği İngiliz merkezli bir dünya anlayışı çerçevesinde Almanya hiç bir zaman dünyaya açılmamıştır. Osman Turan'ın tanımıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi "cihan mefkuresi"ne sahip değiller Almanlar. Halbuki bizim medeniyetimiz esasında cihanşümül medeniyeti beraberinde getirmiştir. Osmanlılığın düşüdüğü budur. Alınan topraklar devletin toprağıdır. Yani, metropol-koloni yoktur. İngiliz'de met-

ropol-koloni ilişkisi vardır. Almanya koloni bile elde edememiştir, Sekter ve mevzi kalmıştır. Varabileceğinden daha uzağa varabileceği vehmine kapılmıştır. Özellikle (1815) Napolyon harplerinden itibaren Alman dünyası İngiliz-Fransız mihferinde gelişen dünyaya karşı tepki duymaya başlıyor ve Almanlık bu tepkinin üzerine inşa ediliyor. Yeniçağ din -dış Avrupa medeniyeti böyle bir tepki beklememiştir. Bunu göremeyen tarih ve siyaset felsefecileri hala başlarını taştan taş vuruyorlar ve nasıl oluyorda daha 1938'lerde Hitler'in çılgınlığı teşhis edilemedi diyorlar. Aslında bunun anlaşılamayacak yanı yok, işin künhü de burada. Yeniçağ İngiliz-Yahudi Medeniyeti kendine bir alternatif doğabileceğini hesapedemedi. Bir tek rakibim vardı: Fransa Onu'da 89 ihtilaliyle bertaraf ettim, artık her şey elimde diyordu.

Sonuç olarak, bugün dahi dünya çapında veya kendine rakip bir alternatiif olabileceğini beklemiyor bu medeniyet. Dünyada yeni bir Hitler çıkarsa aynı gafletle hareket ederler mi bilemiyorum. Belki de o ağız yanıklığıyla küçücük bir Irak'ı, Saddam'ı bombalayıp durdular.

ÇAĞDAŞ KAPİTALİZMİN ZİHNİYET DÜNYASI VE HOCALARA SAYGI

BAŞ TARAFI SAYFA 13'DE

Böylesi bir espri üzerine kurulu olan Batı medeniyeti (kapitalizmi) için artık herşey tam manasıyla mübahdır. Ve bunun sonucu olarak, Batı kazanabileceği herşeyi kazanmak için sömürge fethine çıkacaktır. Bu fetihle, başta Amerika olmak üzere, Uzak Asya, Çin, Hind, Orta Doğu ve bütün dünya onun sınır tanımayan iştah alanıdır. Ve bu alanda, Batı medeniyeti için başka medeniyetlere, başka dinlere, başka insanlara yer yoktur. Tek ve tartışılmaz medeniyet "herzaman çağdaş" (!)"Batı medeniyeti" ve "herzaman" "Herşeyi muktedir" (!) olan "beyaz adam" vardır. Duralı hoca, Batı kapitalizminin nirengi noktalarını tespit ettikten sonra, bir mütefekkir ve münevver mesuliyeti ile bu medeniyeti sorguya tabi tutar.

Bu sorguda, batının ulaşmış olduğu maddi seviye ile, sömürülen topraklar ve sömürülen insanlar arasında bağ kurarken bir başka zamanda yaşamış, bir başka Türk münevverinin, yüzyılımızın başlarında şark milletlerine haykırdığı "hakikat"la fikirlerinin örtüştüğünü görürüz.

"Homo economicus" tipinin tek örneği olan Batılı Yeni Çağ Avrupasının cinayet ve katliamlarının sistemleştirdiğinden bahisle, 1519'da 28 milyon olan Amerika'nın asıl sahibi kıızılderilinin katledilerek 1605'ten günümüze ancak bir (1) milyon kaldığını belirten Duralı hocanın öte yanında şarkın bir başka büyük evladı Sultan Galiyev şöyle feryad ediyor: "Haçlı Seferleri ve Avrupa emperyalizmi tarafından Doğu'da sürdürülmüş olan sonu gelmez savaşlar, Doğu'yu ekonomik yönden Batı Avrupa feodallerine ve onların çocuklarına köle edebilmek için düzenlenmiş ince hesapların bir parçasıdır... Bugünkü Amerika'nın kurulabilmesi için milyonlarca Amerikan yerlisinin ve siyah Afrikalı'nın ölmesi gerekmiştir. Şikago'nun, Newyork'un ve Avrupalılaştırmış pekçok Amerikan gökdelenleri kıızılderililerin kemikleri, siyahların cesetleri ve inka kentlerinin dumanı tüten yıkıntıları üzerinde yükselmektedir." Yeniçağ Avrupa medeniyetini doğuşundaki ve sonuçlarının derin tahliliyle bu denli ihata edici bir çarpışmanın Türk fikir hayatında yüz akı olduğu söylemek haddimizi belki aşar ama hoca açmış olduğu bu yolda, yine Türk fikir hayatında fevkalade yeni bir ufuk açmış olduğu kesin. Bir diğer husus, başta işaret etmiş olduğumuz Ülgener-Sayar ekolünün konu hakkında geliştirmiş oldukları tezler açısından, Duralı hocanın tezleri meseleyi Türk içtimai ve iktisadi tarih boyutunun Batı ölçeğinde tedkik edilerek ona felsefi bir mana kazandırmış olmasıdır. Hocalara saygıyla.